

KIRJASTOAMMATILLISEN HENKILÖSTÖN
KELPOISUUSVAATIMUKSET,
REKRYTOINTI JA
KOULUTUS

Yleiset kirjastot

Kirsti Kekki
Opetus- ja kulttuuriministeriö

15.06.2011 uudistettu painos

Esipuhe

Teokseni tarkoitus on perustietojen antaminen kirjastoammattillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista, koulutuksesta ja rekrytoinnista, sekä asioiden taustojen selventäminen. En käsittele yksittäisiä henkilöstön kelpoisuutta koskevia juridisia kysymyksiä, sillä jokainen tapaus on yksilöllinen.

Ajankohtaiseksi asian tekevät kuntien yhdistymiset ja eläkkeelle siirtyvien kirjastoalan ammattilaisten suuri määrä. Useista pienistä ja keskisuurista entisistä kunnankirjastoista on tullut ja tulee sivukirjastoja kuntaliitosten myötä, jolloin uudessa, suuressa kunnassa kirjaston henkilöstörakennetta pitää harkita uudelleen. Vastaavanlaisia tilanteita syntyy, kun suuriin ikäluokkiin kuuluvat kirjastoalan korkeakoulutason ammattilaiset jäävät eläkkeelle, ja kun kunnissa on paineita lakkauttaa avoimeksi tuleva vakanssi tai muuttaa se alemmaa koulutustasoa vaativaksi.

Se, että johtaja tuntee kirjastolainsäädännön, sen tulkinnan sekä alan koulutuksen, herättää päättäjien ja kuntalaisten luottamuksen koko kirjastolaitosta kohtaan. Luottamus lisää arvostusta ja auttaa kirjastoja selviämään paremmin tulevaisuuden haasteista. Kirjastot kilpailevat muiden toimijoiden kanssa paitsi tiedonhakutahona ja ei-muodollisena avoimena oppimisympäristönä, myös muiden vapaa-ajan paikkojen ja aktiviteettien kanssa.

Johtajan tärkein tehtävä on rekrytointi – se on myös kirjastojen merkittävin investointipäätös. Jokaisessa rekrytointitilanteessa rakennetaan tulevaisuuden kirjastopalveluja. Tavoitteena on se, että kirjastot säilyvät elinvoimaisina ja arvostettuina tiedon ja kulttuurin tietokeskuksina jatkossakin. Sisällön tunteminen, sen välittäminen ja asiakkaiden opastaminen vaativaan tiedonhakuun ovat lähivuosien osaamisen painoalueita kirjastoissa.

Kirjoitin alkuperäisen teokseni 26.10.2010 kohderyhmänä rekrytoinnista vastaavat johtajat, joille kirjastoalan termistö on tuttua. Opetus- ja kulttuuriministeriössä (OKM) työskentelevä Tiina Taiminen (FM) editoi ja muokkasi 26.10.2010 julkistettua versiota helpommin luettavaksi kirjastoalan ulkopuolisen näkökulmasta. Tähän versioon on myös lisätty uusia vastauksia kirjastojen kysymyksiin sekä uusi lisäpykälä, joka turvaa muutamassa avoimessa- ja kesäyliopistossa vuonna 2009 Oulun yliopiston vaatimusten mukaisesti informaatiotutkimuksen opintoja 20 ov aloittaneiden opiskelijoiden kelpoisuuden.

Molemmat julkaisut ovat os. <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/> kohdassa Kirjastoalan koulutus, jossa on asiasta myös ajantasaistettu kalvosarja.

Helsingissä 15.06.2011
Kirsti Kekki

Kirsti Kekki, FM ja kirjastotutkinto TaY. Kirjoittaja on toiminut kulttuuriasianneuvoksena opetus- ja kulttuuriministeriössä vuodesta 1999 lukien. Aikaisemmat työpaikat: Uudenmaan/Etelä-Suomen lääninhallituksessa kirjastotoimentarkastajana 1988-1999, Vantaan kaupungin kirjastotoimen apulaisjohtajana (henkilöstöasiat) 1979-1988, josta 1983 Vantaan kaupungin va kirjastotoimenjohtajana ja 1986 Helsingin kaupunginkirjaston Töölön vs. aluekirjastonjohtajana; Hyvinkään kaupunginkirjaston osastonhoitajana 1975-79; Tuusulan kunnankirjaston kirjastoamanuenssina 1974-75 sekä Hämeenlinnan kaupunginkirjastossa eri tehtävissä 1967-1969. Toiminut pj., vpj. ja joht. opetus- ja kulttuuriministeriön ja muiden ministeriöiden työryhmissä.

Luottamustoimet: Suomen Kirjastoseuran hallituksen jäsen ja 1. vpj 1993-1996. Kirjastonhoitajaliiton liittovaltuuston joht. 1982-1983, hallintojaoston joht. 1983-1984 ja hallintojaoston pj. 1986-1988. Julkaisut: Kirjastosäännöt (1990, 1993 ja 1999), Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004 (laaja versio), Kirjastostrategia 2010 tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, Kirjaston kehittämisohjelma 2006-2010 kirjasto maaseudun ja taajamien monipalvelukeskuksena ja Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015.

Sisältö

Esipuhe	1
1. Kirjastojen menestyksen edellytyksiä	3
2. Kirjastotyön kehittäminen	3
3. Kelpoisuusvaatimukset.....	4
3.1 Miksi korkea-asteen kirjastoammatillisen henkilöstön määrästä säädetään?	4
3.2 Kelpoisuusvaatimukset 1.1.2010–	5
3.3 Kysymyksiä kelpoisuusvaatimuksista	7
4. Vinkkejä rekrytointi-ilmoitusten laatimiseen	11
4.1 Yleinen rekrytointi-ilmoitus	12
4.2 Kohdennettu rekrytointi-ilmoitus	12
4.3 Rekrytointi-ilmoitus haettaessa johtajaa	12
5. Kirjastoalalle pätevöittävä koulutus.....	13
5.1 Kirjastoalan koulutuksen historiaa	13
5.2 Korkeakouluaste	14
5.3 Muu kuin korkeakouluaste	14
5.4 Kirjastoalan täydennyskoulutus	14
Liite 1: Korkeakoulut ja oppilaitokset, joissa tarjotaan kirjastoammatillista koulutusta	16
Liite 2: Lisätiedot.....	18

1. Kirjastojen menestyksen edellytyksiä

Miten varmistetaan kirjastojen menestystarina tulevaisuudessa? Mitä erityisosaamista tarvitaan, jotta asiakkaille voidaan taata laadukas palvelu jatkossakin? Suomessa arvostetaan koulutusta, elinikäistä oppimista ja sivistystä. Yhteiskuntaa, myös kirjastoja, onkin tietoisesti kehitetty kyseisillä osa-alueilla viimeisinä vuosikymmeninä. Oppiminen ja uuden tiedon soveltaminen nähdään Suomen kilpailukykyyn edellytyksinä tulevaisuudessakin.

Laatuun panostavassa kirjastossa on riittävästi korkeakoulutettua kirjastoammattillista henkilöstöä, jolla on hyvä yleissivistys, tiedon ja kulttuurin sisällön tuntemus ja taito opastaa asiakkaita vaativaan tiedonhakuun. Asiakkaat arvostavat kirjaston monipuolista aineistoa, laajaa kokoelmaa sekä toimivia ja ajantasaisia kirjastojärjestelmiä. Kirjasto on ainoa paikka, jossa on kattava ja huolella valikoitu kirjallisuuskokoelma. Hyvä kirjasto lisää alueiden kilpailukykyä, menestystä ja hyvinvointia, mutta se vaikuttaa myös yhteiskunnan myönteiseen ja kestäväan kehitykseen.

Sisältö tekniikan edelle – asiakaspalvelu kokoelmatyön rinnalle

Kirjastotoimenjohtajat ovat keskeisessä osassa kirjastojen tulevaisuuden rakentamisessa. Hyvä johtaja pystyy hahmottamaan kirjaston osana muuttuvaa yhteiskuntaa ja toteuttamaan jatkuvat muutostarpeet yhdessä henkilöstön kanssa. Kirjastojen on kyseenalaistettava tutut ja turvalliset tavat ja löydettävä uudentyyppiset ratkaisut erilaisiin ongelmiin. Enää ei toimita vain kirjaston sisällä, vaan uudessa, kilpailevassa toimintaympäristössä, jonka internet on mahdollistanut.

Oleennaista ei ole kirjastossa oleva kirja, video tai levy esineenä, vaan niiden sisällöt. Tietotekniikka, atk-järjestelmät ja aineiston digitointi ovat välttämättömiä apuneuvoja siinä prosessissa, jossa asiakkaalle tarjotaan käyttöön tallennettua tietoa. Pelkkä tiedon saatavuus ja tarjoaminen eivät riitä. Internet on luonut harhan helpon tiedonhausta, mutta laadukkaan tiedon löytäminen valtavan tietotulvan joukosta edellyttää syvemmän tiedonhaun osaamista ja tiedon arvottamista. Parhaimmassa tapauksessa vaativaan tiedonhakuun haetaan apua kirjastosta – täten kirjastoammattillisen henkilöstön ydinosaamisella on kysyntää. Kirjasto- ja erikoisosaamista ei pidä piilotella, vaan siitä tulee tiedottaa reippaasti. Kirjastoammattillinen henkilöstö ei aina itsekään huomaa oman osaamisensa arvoa ja merkitystä asiakkaan näkökulmasta.

2. Kirjastotyön kehittäminen

Kirjaston käyttötavat muuttuvat. Kehityksen taustalla ovat kansalaisten yleisen koulutustason parantuminen ja asiakkaiden muuttuvat tiedolliset tarpeet. Asiaan vaikuttavat lisäksi oppimisprosessien ja opetusmenetelmien kehittyminen itsenäistä tiedonhallintaa korostavaksi toiminnaksi.

Kirjastojen vahvuutena on niiden monipuolisuus: tietoa ja kirjastojen aineistoja ja -palveluja on saatavilla sekä paikan päällä että yhä enemmän verkossa: kirjastot voivat kehittyä ja menestyä sellaisella ydinosaamisella, jota mikään muu toimija ei tarjoa, tai jossa kirjasto on parempi. Kaiken ikäisten kuntalaisten opastaminen tiedonhaussa ja sen käyttöönotossa sekä opettajien ja eri-ikäisten oppijoiden ohjaus kriittiseen tiedonhakuun ovat asueita, joita tulisi kehittää.

Asiakastyytyväisyyden ylläpito ja parantaminen

Asiakas luo mielikuvan kirjastosta ensimmäisen kohtaamansa työntekijän perusteella, minkä vuoksi osaavaa henkilökuntaa tulee olla erityisesti asiakaspalvelussa. Kirjaston asiakas ei kerro häntä opastavalle työntekijälle, jos palvelu ei tyydytä työntekijän puutteellisen kirjastoalan ydinosaamisen takia. Sen tähden on todella vaikea tiedostaa kuntalaisten negatiivisia mielikuvia kirjastosta ja kirjastojen henkilökunnan osaamisesta. Ideaalitapauksessa asiakas ohjataan välittömästi sellaiselle henkilölle, joka osaa vastata asiakkaan tiedonhaun tarpeisiin. Jos negatiivinen palaute kuitenkin välittyy asiakkaalta kirjastolle, se on jo puolivoitto, sillä tietoisuus auttaa kirjastoja parantamaan osaamistaan ja palvelujaan. Olisikin tärkeää kehittää kirjastojen palautejärjestelmää, jotta kirjastoille välittyisi todellinen – kuntalaisten kertoma – käsitys palvelujen laadusta.

Helpon tiedonhaun mahdollisuudet lisääntyvät tietoteknisten muutosten myötä, mutta samalla heikkenevät suurten väestönosien valmiudet hyötyä niistä. Kirjastojen ydinosaamisen laadun parantaminen on tärkeää siitäkin huolimatta, että asiakkaat eivät pyydä kirjaston henkilökunnalta apua tiedonhakuun. Asiakkaat eivät välttämättä tiedä, missä asioissa kannattaa kääntyä kirjaston puoleen. Asiakkaat arvostavat joka tapauksessa koulutetun henkilöstön tarjoamia palveluja ja ammattiosaamista.

Suurissa kirjastoissa on mahdollisuus palvelujen segmentointiin erityisesti tietynlaiselle asiakaskunnalle. Erikoisosaamista ei kuitenkaan tarvitse olla saatavilla koko kirjaston aukioloajan. Tällöin on muistettava tiedottaa asiakkaita siitä, minkä tasoista osaamista, mistä kirjastosta, milloin ja keneltä on kulloinkin saatavissa.

Kirjastojen käyttäjäkyselyjen tulokset ovat olleet kiitettäviä muihin kunnallisiin palveluihin verrattuna. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, ettei kunnissa koeta olevan tarvetta parannuksiin. Kirjastojen etuina ovat niiden maksuttomuus, käyttäjäystävällisyys ja vapaaehtoisuus niissä vierailemiseen.

3. Kelpoisuusvaatimukset

Kelpoisuusvaatimukset eivät ole itsetarkoitus, vaan ne on laadittu **kuntalaisten kirjastopalvelujen laadun** turvaamiseksi. Vuoden 2010 kelpoisuusvaatimuksissa edellytetään kirjastoalan korkeakoulutetun henkilöstön osuuden kasvattamista vähintään 45 prosenttiin. Korkea-asteen kirjastoammatillisen henkilöstön riittävän osuuden nostaminen koko maassa on välttämätöntä, sillä muissa hallintokunnissa ei ole saatavilla vastaavaa osaamista.

3.1 Miksi korkea-asteen kirjastoammatillisen henkilöstön määrästä säädetään?

Yksittäisissä kunnissa korkea-asteen kirjastoammatillisen henkilöstön määrä on hyvin pieni. Sen tähden on huolehdittava siitä, että määrä ei vähene huomaamatta entisestään, kuten tapahtui 1990-luvulla. Kuntalaisten pitäisi voida luottaa kirjastoammatillisen ydinosaamisen pysyvyyteen.

Uusilla kelpoisuusvaatimuksilla on haluttu pysäyttää tapahtumaketju, jossa alan korkeakoulutasoisia vakansseja on lakkautettu tai muutettu alemman koulutustason tehtäviksi jo

1990-luvulla. Ikävä tosiasia on se, että esim. kirjastonhoitajien ja entisten pienten kuntien kirjastotoimenjohtajien vakansseja on lakkautettu, muutettu alempaa koulutusta vaativiksi tai alemman palkkatason tehtäviksi, vaikka palkkaerot ovat hyvin pieniä. Tapahtumaketjuun ovat vaikuttaneet etenkin kuntien yhdistymiset ja suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle.

Ammattitaitoisen henkilöstön osaaminen säästää sekä kuntalaisten, kunnan viranomaisten, luottamushenkilöiden että opetustoimen aikaa ja rahaa. Henkilöstötilannetta ja -rakennetta tulee harkita kokonaisuuden kannalta jokaisen vakanssin tultua avoimeksi. Henkilöstöä ei palkata vain tämänhetkistä tilannetta varten, vaan myös tulevia tehtäviä mielessä pitäen. Henkilöstö vaihtuu nopeasti tulevien vuosien aikana ja jo muutaman vuoden kuluttua kirjastoissa työskentelevät uudet sukupolvet, joille verkko-osaaminen ja digitaaliset palvelut ovat itsestään selviä asioita. Tulevien vuosien aikana nähdään se, vastaavatko kirjastot vuosisadan kestäneeseen kirjaston ydintehtävään. Kirjaston yhteiskunnallinen tehtävä ja sen olemassaolon oikeutus on hyvä tarkistaa aika ajoin.

3.2 Kelpoisuusvaatimukset 1.1.2010–

Kelpoisuusasetuksen pykälät ja momentit

Kirjastoasetuksen 1078/1998 4 §:n muuttamisesta annettu valtioneuvoston asetus (1157/2009) tuli voimaan 1.1.2010. Tässä julkaisussa viitattaessa 4 §:ään tarkoitetaan nimenomaan asetuksen nro 1157/2009 4 §:ää. Seuraavassa on asetus sen alkuperäisessä muodossaan siihen tehtyine tarkentavine lisäselityksineen (**suluissa tummennettuina**), jotta jokainen lukija ymmärtäisi kyseisistä asioista myöhemmin mainittaessa, mitä asetuksen kohtaa milloinkin tarkoitetaan.

1157/2009

Valtioneuvoston asetus
kirjastoasetuksen 4 §:n muuttamisesta
Annettu Helsingissä 17 päivänä joulukuuta 2009

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetusministeriön esittelystä, *muutetaan* 18 päivänä joulukuuta 1998 annetun kirjastoasetuksen (1078/1998) 4 §, sellaisena kuin se on asetuksessa 513/2001, seuraavasti:

4 §

Kelpoisuusvaatimukset

Kunnan kirjastolaitoksen henkilöstöstä vähintään 70 prosentilla tulee olla: **(4 §:n 1 momentti)**

- 1) yliopistossa suoritettu korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot; **(4 §:n 1 momentin 1. kohta)**
- 2) ammattikorkeakoulussa suoritettu korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot; **(4 §:n 1 momentin 2. kohta)**
- 3) ammatillinen perustutkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 35 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot; taikka **(4 §:n 1 momentin 3. kohta)**
- 4) tieto- ja kirjastopalvelujen ammattitutkinto **(4 §:n 1 momentin 4. kohta)**

Kunnan kirjastolaitoksen henkilöstöstä vähintään 45 prosentilla tulee olla 1 momentin 1. tai 2. kohdassa tarkoitettu koulutus. **(4 §:n 2 momentti)**

Kunnan kirjastolaitosta taikka yhtä tai useampaa toimipistettä johtavalta vaaditaan virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot. **(4 §:n 3 momentti)**

----- (Asetuksen 1157/2009 4 § voimaantulosäännös)

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010. **(Voimaantulosäännöksen 1 momentti)**

Kunnan kirjastolaitoksen tulee täyttää tämän asetuksen 4 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyt koulutetun henkilöstön osuutta koskevat vaatimukset kuuden vuoden kuluessa tämän asetuksen voimaantulosta. **(Voimaantulosäännöksen 2 momentti)**

Tämän asetuksen 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuun osuuteen kuuluviksi luetaan ne, jotka ovat kelpoisia tämän asetuksen voimaan tullessa kirjaston ammatillisen henkilökunnan tehtäviin. **(Voimaantulosäännöksen 3 momentti)**

Tämän asetuksen 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on otettu virka- tai työsopimussuhteeseen ennen tämän asetuksen voimaantuloa ja joka virka- tai työsopimussuhteeseen otettaessa on täyttänyt tuolloin voimassa olleiden säännösten mukaiset kelpoisuusvaatimukset, on edelleen kelpoinen kyseiseen virkaan tai työsuhteeseen. **(Voimaantulosäännöksen 4 momentti)**

Helsingissä 17 päivänä joulukuuta 2009
Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin
Vanhempi hallitussihteeri Joni Hiitola

Alla uusi lisäpykälä, jolla on turvattu niiden opiskelijoiden kelpoisuus, jotka aloittivat Oulun yliopiston tutkinto vaatimusten mukaiset informaatiotutkimuksen opinnot avoimissa yliopistoissa ja Helsingin kesäyliopistossa vuonna 2009.

87/2011

Valtioneuvoston asetus

kirjastoasetuksen 4 §:n muuttamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Annettu Helsingissä 3 päivänä helmikuuta 2011

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön esittelystä, *lisätään* kirjastoasetuksen 4 §:n muuttamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen (1157/2009) voimaantulosäännökseen uusi 5 momentti seuraavasti:

Henkilö, joka ennen tämän asetuksen voimaantuloa on aloittanut opintonsa täyttääkseen tämän asetuksen voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaiset kirjastoammatillisen henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset, saa kelpoisuuden tämän asetuksen mukaisiin virkoihin ja työsuhteisiin suorittamalla kirjastoammatilliset opintonsa vuoden 2014 loppuun mennessä.

Tämä asetus tulee voimaan 10 päivänä helmikuuta 2011. Asetusta sovelletaan kuitenkin 1 päivästä tammikuuta 2010.

Helsingissä 3 päivänä helmikuuta 2011
Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin
Neuvotteleva virkamies Erkki Norbäck

3.3 Kysymyksiä kelpoisuusvaatimuksista

Mikä on muuttunut 1.1.2010 jälkeen?

Vaikutuksiltaan merkittävimmät **uudet** asiat ovat 4 §:n momentit 2 (45 % vaatimus) ja 3 (johtajan kelpoisuus). Vaikka asetuksen uudenlainen kirjoitustapa saattaa antaa sellaisen vaikutelman, että kelpoisuusvaatimukset on uudistettu kokonaan, niin muut muutokset ovat lähinnä teknisiä ja vaikutukseltaan vähäisiä.

Huom! Vanhoista kelpoisuusvaatimuksista löytyy tietoa Kirjastosäännöstoistä 1990, 1993 ja 1999 (Kirsti Kekki).

Opintopisteet (op) ja opintoviikot (ov)

Yksi näkyvä muutos on yliopisto- ja ammattikorkeakouluasteen opintojen laajuuden ilmaisutapa. Opintojen laajuus ilmoitettiin vanhoissa kelpoisuusvaatimuksissa opintoviikkoina, kun uusissa vaatimuksissa käytetään opintopisteitä (4 §:n 1 momentin kohdat 1-2 ja 3).

Ammattikorkeakoulujen opintopisteitä ei voi verrata yliopistojen opintopisteisiin, sillä pisteiden laskemistavat ovat täysin erilaisia.

Eniten kyselyjä on aiheuttanut **yliopistoasteen** vanhojen, ennen 1.1.2010 suoritettujen opintoviikkojen vertaaminen opintopisteisiin. Ennen 1.1.2010 yliopistossa suoritettulle 20 opintoviikolle ei ole vastinetta opintopisteissä. Yliopistoasteen nykyinen 25 op on vähemmän kuin "vanha" yliopistoasteen 20 ov ja nykyinen 60 op on lähellä vanhaa 35 opintoviikkoa. Tämän vuoksi asetuksen 1157/2009 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa yliopistoasteen kirjastoalan opintojen vähimmäismäärä on korotettu 60 opintopisteeseen (kuten opettajat). Mahdollisista opintoviikkojen ja -pisteiden vastaavuuksista päätetään yliopistoissa; työnantajat eivät voi laskea niiden rinnastusta.

Sekaannusta aiheuttaa lisäksi koulutusjärjestelmän nykytilanne, jossa **toisella asteella**, eli ammatillisiin perustutkintoihin kuuluvissa opinnoissa käytetään vielä opintoviikkoja. Nyrkkisääntönä voidaan pitää tässäkin sitä, että työnantaja tai työnhakija ei voi laskea opintoviikkojen ja -pisteiden vastaavuuksia eikä verrata opintojen laajuuksia, sillä yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja eri oppilaitoksissa opintopisteiden ja -viikkojen laajuudet ovat kussakin erilaisia. Vanhoja, ennen 1.1.2010 suoritettuja yliopisto- tai ammattikorkeasteen opintoviikkoja ei voi verrata, eikä etenkään rinnastaa nykyisiin eikä aikaisempiin ammatillisen perustutkinnon tai opistoasteen opintoviikkoihin. Opintojen vertaamisen tekevät korkeakoulut ja oppilaitokset. Ammattitutkinnoissa ei ole, eikä ole ollut opintoviikkoja.

Vanhojen tutkintojen ja opintojen antama kelpoisuus 1.1.2010 jälkeen

Asetuksen 4 § 1 momentti vastaa perusteiltaan vanhan, vuoden 1998 kelpoisuusvaatimusten 4 §:n 1 momenttia. Näkyvin muutos on se, että uusissa vaatimuksissa on tuotu selkeästi näkyviin kirjastoalan koulutuksen eri asteet, kun taas vanhassa asetuksessa kaikki koulutusasteet olivat koottuina samaan lauseeseen. Nykyisen 4 §:n 1 momentin kohdat 1–4 vastaavat entistä 4 §:n 1 momenttia.

Vertailun vuoksi ja siirtymäsäännösten tulkintaa helpottamaan tiedoksi **vanhan** kirjastoasetuksen (1078/1998 4 §:n 1 momentti siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen):

"[...]vähintään kahdelta kolmasosalta kirjaston henkilöstöstä vaaditaan korkeakoulututkinto, opistotutkinto tai ammatillinen perustutkinto, johon sisältyy, tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 20 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja informaatioalan aine- tai ammatilliset opinnot. Edellä mainitun vaatimuksen täyttää myös informaatio- ja kirjastopalvelualan ammattitutkinto."

Kaikki työntekijät, jotka on otettu virka- tai työsopimussuhteeseen ennen 1.1.2010 ja jotka virka- tai työsopimussuhteeseen otettaessa ovat täyttäneet tuolloin voimassa olleiden säännösten mukaisen kelpoisuuden, ovat edelleen kelpoisia **nykyiseen** tehtäväänsä tai virkaansa. Ketään ei siis voi irtisanoa nykyisestä tehtävästään, sillä siirtymäsäännösten mukaan ennen 1.1.2010 suoritettut opinnot antavat siirtymäkelpoisuuden vastaaviin tehtäviin.

Myös vanhojen tutkintojen ja niitä vastaavien tutkintojen, sekä ennen 1.1.2010 suoritettujen alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen kelpoisuudet säilyvät, jos ne ovat tuottaneet kelpoisuuden ennen 1.1.2010. Esimerkiksi 4 §:n 3 momentin kelpoisuuden säilyttää myös filosofian kandidaatin (FK) tutkinnon 1970-luvulla suorittanut henkilö, koska tutkinto oli tuolloin ylempi korkeakoulututkinto. Ennen 1.1.2010 yliopistoissa suoritettut vähintään 35 opintoviikon laajuiset informaatiotutkimuksen aineopinnot sekä ammattikorkeakoulussa vähintään 35 opintoviikon laajuiset kirjastoalan ammattiopinnot antavat edelleen kelpoisuuden vastaaviin tehtäviin. Siirtymäsäännös koskee myös Opetushallituksen (entinen Kouluhallitus) sekä opetus- ja kulttuuriministeriön (entinen opetusministeriö) korkeakoulu- tai opistoasteen tutkintoon aiemmin rinnastamia opintoja, ammattitutkintoja sekä erivapaudella määriteltäviä kelpoisuuksia.

Kirjaston kysymys: Onko opistotason merkonomi, jonka tutkintoon sisältyy tai jonka lisäksi hän on suorittanut vähintään 35 ov:n kirjastoalan opinnot kelpoinen mihinkään kunnan kirjaston avautuvaan toimeen eli täyttääkö hänen koulutuksensa/tutkintonsa asetuksen 4 §:n 1 mom. 3. kohdan vaatimukset?
Vastaus: Kyllä, siirtymäsäännösten perusteella.

Kirjaston kysymys: Tarvitseeko "vanhoja opintoviikkoja" yliopistossa suorittaneen mennä lisäopetukseen?
Vastaus: Ei tarvitse. Ennen 1.1.2010 yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa suoritettut opintoviikot antavat kelpoisuuden vastaaviin tehtäviin. Vaikka muodollista kelpoisuutta ei etsisikään, korkeakouluissa ja oppilaitoksissa voi ajantasaistaa tietojaan.

Kirjaston kysymys: Voiko tulkita karkeasti niin, että kukaan ei ole menettänyt kelpoisuuttaan?
Vastaus: Kaikki ovat kelpoisia omaan nykyiseen virkaansa tai tehtäväänsä, mutta siirtymäkelpoisuutta ei ole kirjastolaitoksesta vastaavilla kirjastotoimenjohtajilla, eikä yhdestä tai useammasta toimipisteestä; useimmiten yhdestä suuresta tai useammasta pienestä sivukirjastosta vastaavilla johtajilla; elleivät he täytä 4 §:n 3 momentin mukaista kelpoisuutta.

70 % ja 45 % – mitä niillä tarkoitetaan?

Asetuksen 1157/2009 4 §:n 1 momenttiin kirjattiin prosentteina kirjastoammatillisen henkilöstön määrä, koska aikaisempi 2/3 vaatimus tuotti vaikeuksia. Nykyinen 70 prosentin vaatimus ei aiheuta käytännössä juurikaan muutoksia, sillä suurin osa kunnista täyttää vaatimuksen jo nyt. Voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan asetuksen 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuun 70 prosentin osuuteen kuuluviksi luetaan myös ne, jotka ovat olleet kelpoisia kirjastoammatillisen henkilökunnan tehtäviin ennen 1.1.2010. Sana **voimaantulosäännös** saattaa herättää hämmennystä, mutta käytännössä se tarkoittaa samaa asiaa kuin siirtymäsäännös.

Tilastoinnissa on sama periaate: Kirjastoammatillisen henkilöstön määrä (htv)-kohtaan tilastoidaan kirjaston palkkaama henkilöstö, jolla on kirjastoasetuksen 4 §:n (muutettu 1157/2009)

1 momentin 1–4 kohtien mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammattillisen henkilökunnan tehtäviin (Asetuksen 1157/2009 Voimaantulosäännöksen 3 mom.).

Asetuksen 1157/2009 4 §:n 2 momentin mukaan: "Kunnan kirjastolaitoksen henkilöstöstä vähintään 45 prosentilla tulee olla 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu koulutus." Se tarkoittaa sitä, että vähintään 45 prosentilla kirjastolaitoksen henkilöstöstä tulee olla korkeakoulututkinto ja vähintään 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon verran korkeakouluasteen kirjasto- ja informaatioalan koulutusta. Myös sellainen kirjastoammattillinen korkea-asteen henkilöstö, joka on laskettu ennen 1.1.2010 korkeakoulutettujen kirjastoammattilaisten joukkoon, lasketaan 45 prosentin osuuteen. Tällaisia ovat esim. henkilöt, jotka ovat suorittaneet kirjastoalan opintoja vähintään 20 opintoviikkoa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa ennen 1.1.2010 ja joilla on korkeakoulututkinto.

Kirjaston kysymys: Pitääkö joka toimipisteessä olla 45 %?

Vastaus: Vaatimus koskee kunnan kirjastolaitosta kokonaisuutena, ei esim. yhtä sivukirjastoa.

Kirjaston kysymys: Kunnat ovat hyvin erikokoisia. Eikö sitä ole otettu huomioon?

Vastaus: Asetukseen on kirjattu vain yleinen vähimmäismäärä. Asetukseen ei yrityksistä huolimatta saatu asukaslukuun perustuvaa vaatimusta. Erikokoisissa kunnissa tilanteet ja tarpeet ovat erilaisia. Esim. 1–2 hengen kunnankirjastossa vaatimus on 50–100 % korkeakoulutetun kirjastoammattillisen henkilöstön osalta. Kahden hengen kirjastossa molemmilla työntekijöillä tulisi olla vähintään kirjastoammattillinen koulutus. Isoimmissa kaupunginkirjastoissa tarvitaan kirjastoammattillisen osaamisen lisäksi muuta erikoisosaamista, kuten atk-, tietoverkko-, logistiikka- ja tiedotusosaamista. Tällaisen erikoisosaamisen omaavaa henkilöstöä ei ole mahdollista palkata lainkaan pienissä ja keskisuurissa kunnissa. Suurin osa Suomen kunnista on kuitenkin edelleen pieniä tai keskisuuria; vuoden 2010 lopussa vain noin 20 kuntaa (326:sta) täytti suuren kunnan kriteerit.

Tilastoinnissa on sama periaate: Kirjastoammattillisen korkeakoulutetun henkilöstön määrä (htv) -kohtaan tilastoidaan kirjaston palkkaama henkilöstö, jolla on kirjastoasetuksen 4 §:n (muutettu 1157/2009) 1 momentin 1 ja 2 kohtien (yliopisto tai amk) mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammattillisen korkeakoulutetun henkilökunnan tehtäviin.

Johtajien kelpoisuus ja siirtymäkelpoisuus

Asetuksen 1157/2009 4 §:n 3 momentti ja voimaantulosäännöksen 4 momentti

Kunnan kirjastotoimenjohtajan kelpoisuus on käytännössä sama kuin ennen 1.1.2010. Uutta on vanhaan asetukseen verrattuna nykyisen koulutusjärjestelmän 60 opintopisteen vaatimus vanhojen 35 korkeakoulutusoisten opintoviikkojen lisäksi sekä rajoitus siirtymäkelpoisuudessa..

Vanha: Vertailun vuoksi ja tiedoksi vanha kirjastoasetuksen 1078/1998 4 §:n 2 momentti siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen:

"Kunnan kirjasto- ja tietopalvelusta vastaavalta henkilöltä vaaditaan ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritettu vähintään 35 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja informaatioalan aine- tai ammatilliset opinnot."

Uusi: Asetuksen 1157/2009 4 §:n 3 momentissa tarkoitetaan käytännössä paitsi edellä mainittua kunnan kirjastolaitoksen kirjastotoimenjohtajaa myös henkilöä, joka johtaa esim. yhtä suurta sivukirjastoa tai useampaa pientä sivukirjastoa:

"Kunnan kirjastolaitosta taikka yhtä tai useampaa toimipistettä johtavalta vaaditaan virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot."

Hämmennystä voi aiheuttaa se, että 60 opintopisteen rinnalla on säilytetty 35 opintoviikon määritelmä. Sillä tarkoitetaan tässä ennen 1.1.2010 suoritettuja "vanhoja" 35 opintoviikon laajuisia **korkeakoulutasoisia** kirjasto- ja informaatio-opintoja. Sillä ei siis tarkoiteta nykyisiä eikä vanhan **toisen asteen** koulutuksen, eli ammatillisen perustutkinnon, 35 opintoviikkoa.

Huom! Käytännössä koko kirjastolaitoksesta vastaava johtaja tai esim. sivukirjastonjohtaja säilyttää kelpoisuutensa nykyiseen vakanssiinsa, mutta ei saa laajempaa siirtymäkelpoisuutta hakiessaan uutta virkaa tai tehtävää toisesta kunnasta, mikäli hänellä ei ole ylempää korkeakoulututkintoa ja kirjastoalan korkeakoulutasoisia opintoja vähintään 60 op tai 35 ov. Kelpoisuus nykyiseen virkaan tai tehtävään säilyy ennallaan.

Nimikkeet ja kelpoisuusvaatimukset

Kirjastot ja kunnat ovat jo vuodesta 1993 lukien päättäneet itse siitä, millä nimikkeellä ja millä kelpoisuusvaatimuksilla henkilöstöä palkataan. Kelpoisuusvaatimusten osalta poikkeuksen muodostavat kirjastotoimenjohtajat ja sivukirjastonjohtajat, joilta vaaditaan kirjastoasetuksen 4 §:n 3 momentin mukainen kelpoisuus. Nimikkeistä päättää näissäkin kunta. Nimikkeet vaihtelevatkin kunnissa hyvin paljon.

Kirjaston kysymys: Mikä on kirjastovirkailijan, kirjastonhoitajan kelpoisuusvaatimus?

Vastaus: Uusissa tai edellisissä kelpoisuusvaatimuksissa ei ole säädetty kirjastovirkailijoiden eikä kirjastonhoitajien kelpoisuusvaatimuksia. Kirjastonhoitajia tai kirjastovirkailijoita ei valmistu miltään koulutusasteelta. Nimikkeet vaihtelevat hyvin paljon, eikä ole yhtenäistä käytäntöä. Korkeakoulut ja oppilaitokset, jotka antavat kirjasto- ja informaatioalan koulutusta, käyttävät erilaisia termejä. Yliopistossa kirjastoalan opinnoista käytetään mm. termiä informaatiotutkimus, ammattikorkeakouluissa kirjasto- ja tietopalveluala ja ammatillisessa perustutkinnossa sekä ammattitutkinnossa tieto- ja kirjastopalvelu. Näiden syiden vuoksi asetuksessa käytetäänkin yleisnimikkeitä, kuten kirjasto- ja informaatioala.

Kirjaston kysymys: Kunnat ovat nykyään hanakoita sijoittamaan vapautuviin vakansseihin eri puolilta kaupunkia työntekijöitä. Esim. meille kirjastoon esitetään henkilöitä kirjastovirkailijan paikalle, vaikka heillä ei ole kirjastoalan koulutusta. KVTES:ssähän ei kirjastovirkailijalle ole kelpoisuutta määritelty. Eli onko se meidän oma asia, minkä kelpoisuuden kirjastovirkailijalta vaadimme? Tähän asti olemme olleet niin "sokeita", ettei meille ole tullut mieleenkään, etteikö virkailijalle laiteta kirjastoalan opintovaatimuksia.

Vastaus: Se, että kirjastovirkailija-nimikkeen omaavalta henkilöltä vaaditaan 4 §:n kelpoisuus, on hyvä asia. Se helpottaa hakijoita ja kirjaston henkilöstöä hahmottamaan, mitä osaamista eri nimikkeillä olevilta hakijoilta odotetaan. Samalla kirjaston henkilöstörakenteen ymmärtäminen helpottuu.

Tutkintojen vastaavuus

Kysymys: Miten ulkomaisten tutkintojen vastaavuuksia tarkastellaan? Miten tällaisen henkilön pitäisi asiassa lähteä yleensäkin etenemään? Miten Unkarissa suoritettu kirjastotutkinto käy Suomessa? Voiko hän olla töissä kirjastossa?

Vastaus: Tutkinnon vastaavuudesta on paras kysyä opetushallituksesta os: www.oph.fi/tutkintojen_tunnustaminen/recognition@oph.fi. ; puh. keskuksen 040 348 7555. Opetushallitus päättää sekä suomalaisen että ulkomaisen tutkinnon antamasta virkakelpoisuudesta Suomessa. Korkeakoulut ja

oppilaitokset päättävät ulkomaisen tutkinnon antamasta jatko-opintokelpoisuudesta ja ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksi lukemisesta Suomessa suoritettavaan tutkintoon. Kirjastoalan opintojen suorittamisesta kannattaa kysyä suoraan kirjastoalan koulutusta järjestävistä korkeakouluista ja oppilaitoksista (tämänhetkinen tilanne liitteenä).

Kirjastot voivat työllistää esim. tilapäisesti muutakin kuin kirjastoammatillista henkilöstöä. Säädöksissä määrätään vain 70 prosentin osuuden kelpoisuudesta. Kielitaitovaatimuksesta säädetään kunnassa.

4. Vinkkejä rekrytointi-ilmoitusten laatimiseen

Rekrytointi-ilmoitukset ovat samalla kuntien ja kirjastojen mainoksia, joten kyseiset ilmoitukset tulisi laatia huolellisesti ja niiden tulisi olla mahdollisimman selkeitä. Työnhakijoiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että kirjastoissa tunnetaan kelpoisuusvaatimukset, ja että tulkinnat ovat yhteneväisiä eri kunnissa. Työtä hakevat sekä uusien että vanhojen koulutusjärjestelmien aikana valmistuneet ja ns. vanhoja tutkintoja ja opintoja suorittaneet henkilöt, joten kirjastotoimenjohtajan olisi tiedettävä ainakin se, mistä saa selvyyden vanhojen opintojen antamasta kelpoisuudesta. Nykyisen kirjastoalan koulutuksen eri tasot ja niiden sisällöt tulisi tunnistaa, sillä kukaan muu kunnassa ei tiedä niitä. Vanhoista kelpoisuusvaatimuksista saa tietoa Kirjastosäännöstöistä (*Lehväslaiho, Vieno: Kirjastosäännöt 1982, 1984 ja 1987; Kekki Kirsti: Kirjastosäännöt 1990, 1993 ja 1999*).

Kirjaston ydintehtävän mukaisten vakanssien tulisi olla vakinaisia. Muun kuin korkeakoulutetun kirjastoammatillisen henkilöstön tarve vaihtelee yhteiskunnan ja tekniikan muutosten myötä, joten tarkoituksenmukaisempaa olisi palkata tällainen henkilöstö määräaikaisena (etenkin suurissa kaupunginkirjastoissa), jolloin muutoksiin reagointi olisi joustavaa.

Kirjastoalan henkilöstön nimikkeet ja koulutuksessa käytettävä alan termistö ovat hyvin kirjavia. Lisäksi hakijoiden todistukset; etenkin vanhat ja tilapäisten kurssien todistukset saattavat olla vaikeasti tulkittavia. Mikäli rekrytointi-ilmoituksen tekee joku muu kuin kirjastotoimenjohtaja, ilmoituksen sisältö tulisi tarkistuttaa esimerkiksi kirjastoista vastaavalla sivistystoimentarkastajalla ELY:ssä (entiset lääninhallitukset) tai säädöksiä valmistelleilla kulttuuriasianneuvoksilla OKM:ssä. Kannattaa ottaa rohkeasti yhteyttä kyseisiin henkilöihin esim. hakuilmoituksia ja hakijoiden kelpoisuuksia selvitellessä (tämänhetkiset yhteystiedot ovat liitteenä). Tietämättömyydestä johtuva, virheellistä informaatiota antava hakuilmoitus tai virheellinen valintapäätös mahdollistavat valitusprosessin käynnistymisen. Ne antavat huonon kuvan kunnan ja kirjaston hallinnollisesta osaamisesta.

Esimerkki: Eräessä kunnassa haettiin kirjastotoimenjohtajaa. Hakijoiden joukossa oli täysin pätevä henkilö, joka oli suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja informaatiotutkimuksen aineopinnot yliopistossa. Henkilö tulkittiin kunnassa epäpäteväksi, sillä työhönottajat eivät tunteneet sanaa "informaatiotutkimus".

Vastaavanlaisia tapauksia on ilmennyt sellaisissa kunnissa, joissa ei ole yhtään kirjastoammatillista henkilöstöä. Kirjaston tulisi tiedottaa kunnan hallinnossa työskenteleville ihmisille ja luottamushenkilöille kirjastolainsäädännöstä sekä siitä, mitä kirjastolaki ja -asetus tarkoittavat käytännössä ja mihin ne velvoittavat. Kirjastoammatillinen termistö on vaikeaa kirjastoalan ulkopuolisille ihmisille.

4.1 Yleinen rekrytointi-ilmoitus

Haettaessa työhön esim. kirjastonhoitajaa tai kirjastovirkailijaa, eli muuta kuin koko kirjastolaitoksesta tai yhdestä tai useammasta sivukirjastosta vastaavaa johtajaa (4 §:n 3 momentin mukaista johtavaa henkilöä), rekrytointi-ilmoituksessa voi viitata yleisesti **kirjastoasetuksen (1078/1998) 4 §:n (1157/2009) 1 momenttiin**. Haku kohdistetaan tällöin kaikkiin tutkintoluokkiin (yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkinnot, ammatillinen perustutkinto ja ammattitutkinto). Kunnassa/kirjastossa päätetään nimikkeestä ja siitä, minkä tasoinen hakija mihinkin työtehtävään ja nimikkeeseen valitaan.

Vanhat tutkinnot ja opinnot on huomioitava tilanteessa, jossa työnhakijat asetetaan kelpoisuusvaatimukset täyttäviin ja ei-täyttäviin hakijoihin, vaikka rekrytointi-ilmoituksessa ei mainittaisi siirtymä/voimaantulosäännöksistä. Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten mukaan kelpoiset hakijat on todettava kelpoisiksi tällaisissa luetteloissa.

4.2 Kohdennettu rekrytointi-ilmoitus

Haluttaessa viestittää tarkemmin, millaista työntekijää etsitään, rekrytointi-ilmoitukseen voi lisätä esim. tekstin: "Tehtävien menestyksellinen hoitaminen edellyttää... jne." tai vaatimuksen muusta erikoisosaamisesta tai työkokemuksesta (esim. musiikki, lastenkirjastotyö, tms.).

Kannattaa muistaa, että hakijoilta on aina mahdollista vaatia korkeampaa koulutusta kuin mitä asetuksessa on määritelty vähimmäistasoksi. Esim. jos kirjastonhoitajaksi etsitään nimenomaan korkea-asteen kirjastoalan opintoja suorittaneita henkilöitä, ilmoituksessa voidaan viitata kohdennetusti asetuksen 4 §:n 1 momentin kohtiin 1–2. Etsittäessä henkilöä, jolta vaaditaan 60 opintopisteen laajuiset yliopistossa suoritettut kirjasto- ja informaatioalan aineopinnot, viitataan 4 §:n 1 momenttiin. Asetettaessa hakijoita kelpoisuusvaatimukset täyttäviin ja ei-täyttäviin henkilöihin, kelpoisiksi hakijoiksi tulee kuitenkin todeta myös 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaiset ammattikorkeakoulussa suoritettut kirjastoalan ammatilliset opinnot suorittaneet henkilöt. Tohtoreita ja maistereita yms. ei voi todeta epäpäteviksi, vaikka ilmoituksessa olisi haettu alemman koulutuksen omaavaa henkilöä, mikäli kyseiset hakijat ovat suorittaneet vaadittavat kirjastoammatilliset opinnot.

4.3 Rekrytointi-ilmoitus haettaessa johtajaa

Haettaessa työhön kunnan koko kirjastolaitoksesta vastaavaa johtajaa tai esim. yhdestä suuresta sivukirjastosta tai useasta pienestä sivukirjastosta vastaavaa johtajaa on noudatettava kirjastoasetuksen 1157/2009 4 §:n 3 momentin kelpoisuutta:

"[...]vaaditaan virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot."

Kuten aikaisemmin on todettu, 35 opintoviikolla tarkoitetaan tässä ennen 1.1.2010 joko yliopistossa suoritettuja vähintään 35 opintoviikon laajuisia aineopintoja tai ammattikorkeakoulussa suoritettuja vähintään 35 opintoviikon laajuisia ammattiopintoja. Kunta päättää nimikkeestä.

Hakuilmoitukseen voi lisätä erilaisia vaatimuksia, esim. vähintään 2 vuoden työkokemus kirjastoalalla/johtamiskokemusta/kokemusta hallinnollisista tehtävistä jne. On myös aina mahdollista vaatia korkeampaa koulutusta kuin asetuksessa määritetty vähimmäisvaatimus: hakuilmoituksessa voi hakea esim. 4 §:n 3 momentin mukaista henkilöä, joka on suorittanut yliopistossa ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja informaatioalan yliopistotasoiset aineopinnot. Asetettaessa hakijoita kelpoisuusvaatimukset täyttäviin ja ei-täyttäviin hakijoihin, kelpoiseksi tulee todeta kaikki 4 §:n 3 momentin täyttävät hakijat, joihin kuuluvat myös ne, joilla on riittävä määrä ammattikorkeakoulussa suoritettuja kirjastoalan ammattiopintoja.

5. Kirjastoalalle pätevöittävä koulutus

5.1 Kirjastoalan koulutuksen historiaa

Kirjasto- ja informaatiotieteen (myöhemmin informaatiotutkimus) yliopistotasoisia opintoja alettiin tarjota Tampereen yliopistossa vuodesta 1971 lukien, minkä jälkeen myös Oulun yliopisto ja Åbo Akademi Turussa saivat kirjastoalan professuurin. Yliopistossa opiskelu mahdollisti kirjastoalaa opiskelevien laajapohjaisen, yleissivistävän koulutuksen ja mahdollisuuden väitellä tohtoriksi. Yliopistosta valmistuneet ovat siirtyneet pääosin johtaja-, esimies- ja vaativiin asiantuntijatehtäviin.

Kirjastoapulaisten ja -virkailijoiden koulutus aloitettiin vuonna 1981 viidessä kauppaopistossa (Helsingissä, Keravalla, Raisiossa, Oulussa ja Joensuussa), jolloin kirjastoalan opistoasteen koulutus saatiin viralliseen valtakunnalliseen koulutusjärjestelmään. Kaksi vuotta kestävää vakinaista toisen asteen koulutusta ovat järjestäneet pisimpään Keravan, Seinäjoen ja Valkeakosken ammattioppilaitokset. Myöhemmin kirjastoalalle laadittiin valtakunnalliset perusteet myös ammattitutkintoon.

Kirjastoalan kolmivuotinen ammattikorkeakoulutus alkoi Suomessa vasta 1990-luvulla. Ammattikorkeakouluissa painottuvat kirjastoalan ydinosaamisen lisäksi työelämän tarpeet, niissä ei kuitenkaan voi väitellä tohtoriksi. Se, että kirjastoalaa voi opiskella sekä yliopisto- että ammattikorkeakoulutasolla, antaa työnantajille mahdollisuuden valita eri tehtäviin erilaista kirjastoammattillista osaamista.

Kirjasto- ja tietopalveluala on vihdoinkin mukana Suomen virallisen koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla ja opiskelijat voivat edetä joustavasti koulutusportaalta toiselle. Se on hieno asia, sillä pientä alaa ei ole ollut helppo saada mukaan koulutusjärjestelmämme joka tasolle, ja siihen onkin vierähtänyt aikaa muutama vuosikymmen.

Kirjastoalan koulutusjärjestelmän virallistaminen on ollut välttämätöntä, sillä satunnaisiin opettajavoimin järjestetty tilapäinen koulutus on aiheuttanut harmia niin opiskelijoille kuin työnantajille. Edelleen esiintyy tapauksia, joissa koulutusta järjestävä taho informoi virheellisesti koulutuksen tuottamasta kelpoisuudesta, vaikka kirjastoalan koulutusjärjestelmä on organisoitu hyvin. Harmillista on myös se, että kirjastoalan korkea-asteen koulutusta ei ole tarjolla pääkaupunkiseudulla monesta yrityksestä huolimatta, vaikka siellä sijaitsevat suurimmat yleiset, tieteelliset ja erikoiskirjastot, ja vaikka neljännes maan asukkaista asuu alueella.

5.2 Korkeakouluaste

Korkeakoulututkintoja ovat yliopistossa suoritettavat alemmat (kandidaatti) ja ylempät korkeakoulututkinnot (maisteri), sekä jatkotutkintoina suoritettavat lisensiaatin tutkinnot ja tohtorin tutkinnot. Yliopistoissa siirryttiin ns. kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen vuonna 2005. Tutkintorakenteen mukaan ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen pohjana on alempi korkeakoulututkinto. Esim. Tampereen yliopistossa kirjastoalan alempi korkeakoulututkinto on LuK, ylempi korkeakoulututkinto FM – Oulussa kirjastoalan tutkinnot ovat vastaavasti HuK ja FM.

Korkeakoulututkintoja ovat myös ammattikorkeakoulussa suoritettavat perustutkinnot, jotka ovat alempia korkeakoulututkintoja (kirjastoalalla tradenomi). Korkeakoulututkintoja ovat myös ylempät ammattikorkeakoulututkinnot ja ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto tuottaa saman kelpoisuuden kuin ylempi korkeakoulututkinto.

5.3 Muu kuin korkeakouluaste

Kirjastoalan toisen asteen koulutus noudattaa liiketalouden perustutkinnon valtakunnallisia perusteita. Tieto- ja kirjastopalvelujen ammattitutkinto järjestetään näyttötutkintona ja tutkinnon suorittaneet ovat merkonomeja. Tutkinnon osaamisalat ovat: Yleisten tieto- ja kirjastopalvelujen osaamisala, Oppimisympäristöjen tieto- ja kirjastopalvelujen osaamisala sekä Tieteen ja erikoisalojen tieto- ja kirjastopalvelujen osaamisala. Ammattitutkintoa suoritettaessa koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisesta, tutkinnon suorittamisesta ja tarvittavan ammattitaidon henkilökohtaistamisesta, jolloin huomioidaan tutkinnon suorittajan aiempi osaaminen.

Valmistavan koulutuksen laajuutta ei voida ilmoittaa opintoviikoilla tai -pisteillä, sillä laajuudet vaihtelevat tapauskohtaisesti. Ammattitutkinto on tarkoitettu ensisijaisesti alalla jo 2–3 vuotta työskennelleille henkilöille, jotka haluavat hankkia muodollisen kelpoisuuden tai esimerkiksi ajantasaistaa tietojään ja parantaa ammattitaitoaan.

5.4 Kirjastoalan täydennyskoulutus

Henkilöstö tarvitsee jatkuvaa täydennyskouluttautumista, sillä viestintäteknologia kehittyy ja aineistot sekä digitaaliset palvelut monipuolistuvat. Hyvän, ammatillisen peruskoulutuksen saaneen henkilöstön uusiutuminen ja täydennyskouluttautuminen ovat asiakkaan edun mukaisia. Täydennyskoulutusta tuotetaan niin paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti kuin lähi- ja verkko-opetuksenakin.

Ikuinen ongelma on se, että kaikki eivät ole halukkaita osallistumaan täydennyskoulutukseen. Mitä alhaisempi koulutustaso kirjastoammatillisella henkilöstöllä on, tai mitä enemmän kirjastossa on muun koulutuksen saaneita työntekijöitä, sitä vähemmän kirjastossa tunnetaan tarvetta kehittää henkilöstön kirjastoammatillista osaamista tai muuttaa henkilöstörakennetta. Asiaa on pyritty kehittämään siten, että koulutusta on viety yksittäisiin kirjastoihin OKM:n tuella, jolloin kyseisen kirjaston koko henkilökunta on velvollinen osallistumaan koulutukseen. OKM tukee myös yleisten

kirjastojen keskuskirjaston, maakuntakirjastojen ja valtion aluehallinnon järjestämää koulutusta. OKM jakaa lisäksi kirjastoalaa koskevia valtionavustuksia suoraan kirjastoille ja tukee näin välillisesti mm. yksittäisten henkilöiden opintomatkoja ulkomaille.

Osaamisen kehittämistä tarvitaan jatkuvasti, sillä on vaarallista tuudittautua olemassa olevaan tilanteeseen, vaikka se olisi tietyllä hetkellä hyvä.

Liite 1: Korkeakoulut ja oppilaitokset, joissa tarjotaan kirjastoammatillista koulutusta

1. Korkeakouluaste

Yhteystietoja osoitteessa: <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/?lang=fi> kohdassa "Kirjastoalan koulutus". Tiedot ovat kunkin korkeakoulun ja oppilaitoksen syksyllä 2010 antamia ja ne saattavat muuttua.

Yliopistot

Tampereen yliopisto

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos. Informaatiotieteiden tiedekunta.

<http://www.uta.fi/laitokset/infim/> ; infim@uta.fi

Lisäksi: Maisterintutkintoon johtavaa koulutusta.

Muuta koulutusta: TAY. Avoin yliopisto <http://www.uta.fi/tyt/>

Oulun yliopisto

Informaatiotutkimus. Informaatiotutkimuksen koulutusohjelma /Suomen kieli, informaatiotutkimus ja logopedia. Humanistinen tiedekunta <http://www oulu.fi/hutk/info/>

Lisäksi: Maisterintutkintoon johtavaa koulutusta.

Muuta koulutusta, ks. <http://www.avoinyliopisto.fi/> ja <http://www.kesayliopistot.fi>

Turku. Åbo Akademi

Ämnet Informationsförvaltning, Handelshögskolan

<https://www.abo.fi/student/informationsforvaltning>

Muuta koulutusta: Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi, Öppna universitetet

<http://www.abo.fi/public/oppnauni>

Ammattikorkeakoulut

Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Liiketalouden yksikkö, www.oamk.fi

Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Kulttuurialan yksikkö, www.seamk.fi

Turun ammattikorkeakoulu, www.turkuamk.fi

Muusta korkeakoulutason koulutuksesta voi tarkistaa ajantasaista tietoa osoitteessa:

<http://www.avoinyliopisto.fi/> ja <http://www.kesayliopistot.fi>

2. Muu kuin korkeakouluaste

Lisätietoa opetushallituksesta:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/amatilliset_perustutkinnot/

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/nayttotutkinnot

Lisätietoa eri oppilaitoksista:

Borgå handelsläroverk, Företagsservice. Yrkesexamen i informations- och bibliotekstjänst.
<http://www.aikuisoppija.fi/>

Haapaveden Opisto. Merkonomi. Ammattitutkinto. <http://www.haapop.fi/>

Helsinki SLK Instituutti. Merkonomi. Ammattitutkinto. <http://www.slkinstituutti.fi>

Kerava. Keski-Uudenmaan ammattiopisto. Merkonomi. Ammattitutkinto. <http://www.keuda.fi>

Seinäjoki. Koulutuskeskus Sedu. Sedu Aikuiskoulutus. Merkonomi. Ammattitutkinto.
<http://www.sedu.fi>, <http://www.sedu aikuiskoulutus.fi>

Valkeakoski. Merkonomi. Ammattitutkinto. Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto, aikuiskoulutus.
<http://www.vaao.fi>

Liite 2: Lisätiedot

Opetus- ja kulttuuriministeriö

etunimi.sukunimi@minedu.fi

Kulttuuriasianneuvos Hannu Sulin, puh. 09-16004/keskus, 040 722 1325

Kulturråd Barbro Wigell-Ryynänen (ruots.kiel.), puh. 09-16004/keskus, 040 722 1326

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY:t):

valtion aluehallinnon sivistystoimentarkastajat,

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Almgren Päivi, Varsinais-Suomen ELY-keskus, Turku, puh. 050 456 0372

Hiltunen Eeva, Pohjois-Savon ELY-keskus, Mikkeli, puh. 040 724 1299

Ihanamäki Satu, Lapin ELY-keskus, Rovaniemi, puh. 040 731 5805

Ketonen Anneli, Pohjanmaan ELY-keskus, Vaasa, puh. 040 573 4705

Kontiainen Kristiina, Uudenmaan ELY-keskus, Hämeenlinna, puh. 040 524 9960

Kummala-Mustonen Merja, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Oulu, puh. 040 538 6498

Rusi Pirkko, Pohjois-Savon ELY-keskus, Kuopio, puh. 040 717 9380

Viiri Marjariitta, Pohjanmaan ELY-keskus, Jyväskylä, puh. 0400 679 473